

Relació d'obres. Treballs i materials consignats al llibre de l'obra de la Seu de Tarragona (anys 1335-1338).

Isabel COMPANYS I FARRERONS
Núria MONTARDIT I BOFARULL

Introducció

Des que l'arquebisbe Hug de Cervelló deixà en testament mil morabetins per a l'inici de l'església i per a les oficines canòniques (1171) fins a la consagració del temple pel patriarca d'Alexandria Joan d'Aragó (1331), posseïm escassíssimes referències documentals (la major part d'elles posteriors), pel que fa a la construcció. Malauradament, arran de la Guerra del Francès, foren destruïts els primers llibres de comptes de l'Obra. D'època medieval, tan sols han subsistit, a l'A.C.T., els registres de pagaments efectuats entre els anys 1335 y 1338 i del 1423 al 1499, agrupats en quatre volums (núms. 70-73)¹. El període més antic queda inclòs al núm. 70, que presenta la següent inscripció a la seva coberta: "Libro que contiene las cuentas de la Administración de la Obra y Comunes, de cuyos fondos se pagaban los cargos de ciertos canónigos, dependientes, limpieza, etc., pertenecientes a los años de 1335 hasta 1337 y desde el de 1433 hasta el de 1487. Faltan algunos años. Hay datos curiosos". Com veiem, però, als límits cronològics anotats, hi manca l'any 1338.

La informació que analitzarem correspon al temps del prelat Arnau Sescomes (1334-1346). S'esmenta com a obrer Dalmau de Rocabertí (1336-1338), qui succeí Hug de Cervelló (1319-1334) i l'administrador de l'obreria

---

1. Hem comentat anteriorment les notícies del segle XV relatives als picapedrers i fusters a l'article "El treball de la pedra i la fusta, a través dels autors esmentats al Llibre de l'Obra de la Seu de Tarragona (1423-1499)" *Recull Pau Monguío i Segura (1865-1956)*, Estació de Recerca Bibliogràfica i Documental "Margalló del Balcó", Tarragona (1988) pp. 13-67.

Gonçal Roderic (1334-1336)². El 1336 figura citat l'escrivà Bernat³. Guillem Clergue⁴ i Pere Berenguer⁵ són designats procuradors, un darrera l'altre. Sabem, alhora, que el sagristà és Galceran de Plegamans (1322-1347)⁶. Actuen com a oïdors, el 29 d'octubre de 1336, els canonges Jaume Guiu (precetor del 1334 al 1350)⁷ i Jaume Castelló (1330 - 1344)⁸. El llibre primer abraça des de finals de l'any 1335 (novembre?) al 30 de març posterior⁹. El recompte global ens indica que dels 6.925 sous rebuts per Guillem Clergue de les rendes de l'Obra, aquet n'esmerçà 4.684 sous i 9 diners. Així mateix, se'ns recorda que el 1334 havia percebut 60 lliures i 5 sous, de les quals gastà 51 lliures i 10 sous. El 1335¹⁰, tot i no començar la precisió de dates fins el 3 de desembre, recull la liquidació de deutes pendents tres setmanes enrera. Les quantitats són lliurades cada diumenge, mentre que a partir del 6 de gener ho seran els dissabtes. El llibre segon va del 6 d'abril de 1336¹¹ al 26 del mateix mes¹². Per Sant Miquel s'han despès 7.870 sous, 10 diners, malla¹³ i d'aquesta festivitat a Pasqua se satisfan 3.386 sous, 11 diners que, restats d'un total de 13.330 sous, 8 diners, suposen un dèbit, per part de l'obrer, de 9.943 sous, 9 diners, malla¹⁴. El tercer llibre (del 3 de maig de 1337 al 18 d'abril de 1338)¹⁵ acaba amb les anotacions corresponents per Sant Miquel i Pasqua. Aquell dia hom constata que l'obrer encara deu 5.535 sous, 1 diner, malla (dels 13.330 sous, 8 diners, malla)¹⁶, tenint en compte que si le havien d'abonar 7.795 sous, 7 diners, xifra que s'incrementarà a 9.177 sous, 8 diners¹⁷.

Un cop revisada la transcripció sistemàtica del text, duta a terme pels alumnes Jordi Rius i Jové, Pilar Parra Bravo i Pilar Pascual i Guasch durant els cursos 1985-87, ens disposem a comentar les dades que ens aporta. En primer lloc, hem de lamentar la vaguetat expositiva quant al tipus de treballs realitzats.

---

2. Sanç Capdevila refereix que, quan Hug de Cervelló fou nomenat abat d'Alger, el 1334, fou Gonçal Roderic qui s'encarregà de l'obreria fins que el substituï Dalmau de Rocabertí, el 1336 (Vegeu *La Seu de Tarragona*, Barcelona, 1935, p. 8). Fixem-nos, però, que ja localitzem el darrer, com a obrer, l'any precedent.

3. Fol. 23.

4. Fol. 21.

5. Fol. 56.

6. Sanç Capdevila l'identifica com a Guillem (Vegeu op.cit., pp. 132 i 149). Tanmateix, en el cas que plantegem, la grafia no ofereix cap dubte (fols. 34-34 v.).

7. Vegeu Sanç Capdevila, op. cit., pp. 133 i 135.

8. Idem, p. 132. Vegeu també fols. 35 i 36 v.

9. Fols. 1-18. Aquest sistema d'ordenació ve donat pel còmput a partir de l'Encarnació (25 de març).

10. Fols. 1-11.

11. Fol. 21.

12. Fol. 55.

13. Fol. 35

14. Fol. 53.

15. Fols. 56-86.

16. Fol. 68.

17. Fol. 86 v.

Cal esforçar-se contínuament a relacionar eines, materials i salaris, per a poder avaluar la seva importància. D'aquesta manera, deduïm que s'estava pavimentant l'església amb lloses extretes de diferents pedreres i aixecant crestes de tàpia sobre la seva teulada. Paral·lelament, en edificis pertanyents a l'obreria, es portaven a cap petites transformacions o arranjaments. Considerem interessant de detenir-nos en l'observació de les fonts escrites primerenques, perquè ens proporcionen una llarga nòmina d'artesans i obrers, donant-nos a conèixer a l'ensem les diferències de categoria laboral i social, la procedència dels materials emprats i llur utilització.

Comentari del text

Obrers (vegeu esquema 1).

Entre l'àmplia llista d'obers identificats, sobresurten els picapedrers, que actuen també com a paletes (29), sumant-s'hi una dona que feia de manobre, N'Alicsén. Es compta, a més, un gran nombre d'ajudants tan femenins com masculins. Quant a fusters, en distingim quatre, juntament amb mestres de fusta i mestres serradors, dels quals ignorem el nom. En una ocasió apareix un mestre pintor acompanyat del seu fadrí. Trobem de forma reiterada la intervenció del ferrer, professió de la qual coneixem dos membres.

a) Treball de la pedra i tàpia.

Des de finals del 1335 fins al 18 d'abril de 1338, localitzem el mestre *Ramon Albert*, qui, del 21 de desembre de 1336 en endavant, és anomenat "mestre major"¹⁸. Contràriament a la resta dels obrers, cobrava regularment 15 sous setmanals, amb independència dels dies computats. Es per això que esdevé difícil de controlar amb exactitud el total de jornades invertides a l'obra de la Seu (unes 705). La seva tasca primordial devia ser la supervisió de les feines i dels homes. Immediatament després esmentem *Arnau Duran*, *Berenguer Moix* i *Bernat Mulner*. Tenim referències del primer del 1335 al 17 de maig de 1337 (262 dies). Percep habitualment 20 diners diaris, llevat d'aquells en què està ocupat paredant (22 diners). Aquest mestre s'encarrega una vegada del proveïment de guix¹⁹. *Berenguer Moix* (Moig o Mox) (consta del 1335 al 4 d'abril de 1338, 4652 dies), igual que l'anterior, rep 20 diners de salari i 22 quan pareda (72 dies). En algun

---

18. El seu antecessor fou Guillem Clergue, mort el 1332 i probablement pare dels mestres Jaume i Guillem de cognom idèntic. El darrer fou, el 1334, procurador del canonge obrer Hug de Cervelló. Vegeu SERRA VILARO, Juan: *El Frontispicio de la Catedral de Tarragona*, Tarragona, 1960, p. 37.

19. Fol. 5 v.

cas se'ns diu que pareda o obra al paviment. Cal entendre que s'enllosava el terra²⁰. El mestre *Mulner* o *Moliner* participa a l'obra durant 161 dies (del 1335 a l'1 de juny de l'any següent), 11 dels quals els passà paredant (a raó de 20 o 22 diners diaris). El 28 de gener del 1336, sabem que va a la pedrera²¹ i cobra un jornal de 22 diners.

Del 3 de desembre de 1335 al 19 d'abril de 1337, *Ramonet* o *Ramon Albert* col.labora amb el seu pare (321 dies). Li són pagats diàriament 18 diners i 20, des del 13 d'abril de 1336, encara que no s'especifica mai el tipus de feina duta a terme²². Entre les acaballes de 1335 i el 31 d'agost de 1336 (214 dies), el mestre *Domingo Aranyó* -anomenat un cop erròniament *Berenguer*- cobra assíduament 20 diners, la mateixa quantitat que l'assignada a *Bernat de Casanova* (Casesnoves o Casanoves), qui només és registrat 34 dies del 1335 (fins al 16 de desembre), un tal *Minguet* s'incorpora del 23 de novembre del 1336 fins al 18 d'abril de 1338 (437 dies), a raó de 20 diners diaris. Tanmateix, no es concreta en cap cas el concepte dels pagaments. El mestre picapedrer *Bernat* o *Bernardó Osó*, d'Osó o d'Ossó, és apuntat 286 dies, del 1335 al 23 de novembre de l'any següent, amb un jornal de 20 diners. Es repeteix sovint que roman a la pedrera (134 dies), per bé que podríem suposar que hi restà ininterrompudament, en no detectar-se variacions salarials. El darrer que percep 20 diners per dia és *Ramon Pla* (Desplà o Dezplà), del 1335 al 17 de maig de 1337 (364 dies). N'ignorem igualment el caràcter de les activitats. Els qui reben 18 diners de forma regular són *Pere* o *Peró Porta* i *Berenguer Rosana* o Rosanas, a excepció de sis dies en què únicament són satisfets al primer 15 diners. *Pere Porta* és anotat del 1335 al 22 de juny de 1336 (91 dies, 16 dels quals a la pedrera), mentre que el seu company només és citat 20 dies (fins al 3 de desembre de 1335).

A un nivell inferior indiquen *Jaume* o *Jaumó Català*, del 1335 al 23 de novembre de 1336, qui cobra contínuament 16 diners, al llarg de 283 dies. Durant 28 d'ells es troba a la pedrera. *Jaume Clergue* comença al mateix temps i acaba el 18 d'abril de 1338 (432 dies). Rep 14 diners fins l'11 de febrer de 1336, llevat del període comprès entre el 28 de gener i el 4 del mes següent, en què li són donats 18 diners, igual que del 18 de febrer al 2 de març d'aquest darrer any. En endavant se li pagaran habitualment 16 diners. El 20 d'abril de 1336 hom cita *Berenguer Conill* per 6 dies de feina a raó de 16 diners per dia. *Berenguer Morell* intervé del 6 d'abril de 1336 al 18 del mateix mes de 1338 amb un total de 505 dies.

---

20. J. Serra Vilaró afirma que rellevà el mestre *Albert* (?), la qual cosa s'explicaria perquè era el segon de la llista. (Vegeu op. cit. pp. 37-38). aquest raonament resulta fals, atès que el mestre *Albert* apareix fins a l'últim compte i que *Moix* no ocupa sempre el segon lloc.

21. Fol. 13.

22. Serra Vilaró creu que la raó de cobrar 16 diners (?) radicava en la seva escassa qualitat tècnica. Sospita que, a partir del mes de juliol (de quin any?) devia haver mort, perquè no torna a figurar registrat (Vegeu op. cit., pp. 37-38). En realitat, deixa de sortir el 19 d'abril de 1337. Com ell, ho faran una sèrie d'altres obrers, que seran substituïts o bé que es retiraran, a mesura que vagi minvant la feina.

En arribar el 4 d'octubre de 1337, passarà a percebre 20 diners en lloc del 16 anteriors. *Ferrer Sarcer* (o *Cercer*) figura del 6 d'abril de 1336 al 3 de maig de l'any següent (298 dies). Si descomptem els 4 primers dies, en què li són lliurats 15 diners, n'obté normalment 16 diaris. *Ramon Solà* (o *Sala*) és esmentat del 6 d'abril al 21 de setembre de 1336 (116 dies). El seu salari oscil·la dels 15 als 16 diners, menys 5 dies a 20 diners. *Bernat Torroella* treballa 108 dies, del 1335 al 23 de març de 1336, a raó de 16 diners per dia. Sabem que passà 12 dies a la pedrera.

Del 20 d'abril al 7 de setembre de 1336, 436 dies), consignem la presència d'*Arnau Calaf* (el mateix que el mestre Arnau?) qui, tal vegada, coincideixi amb el mestre de València, a qui corresponen 12, 14 o 15 diners per dia. El 29 de juny de 1336, un tal *Berenguer* rep 13 diners per cada un dels quatre dies invertits a la Seu. Del 10 de desembre de 1335 al 29 de març següent (93 dies), *Roig* cobra 12 diners diaris, a excepció de 14 dies en què h'ni donen 10. Del 6 de juliol al 14 de setembre de 1336 (48 dies), descobrim un obrer anomenat *Boix* (potser es tracti de l'anterior?), el sou del qual va dels 12 als 14 diners. Del 31 de maig de 1337 al 18 d'abril de 1338 (79 dies), *Pere Rotlan* intervé a raó de 10 diners per dia. *Antoni Verdú* (o *Verdera*) realitza feines des de finals del 1335 al 4 d'abril de 1338 (643 dies), durant els quals cobra 10 diners (57 dies) i 12 diners, del 28 de gener de 1336 en endavant. El 21 de juny d'aquest darrer any és a la pedrera i, en acabar-se el mes d'agost de 1337, surt de la ciutat, un dia de festa, per algun assumpte relacionat amb l'obra.

En la categoria més baixa, quant a condicions econòmiques citem l'ajudant del mestre Ramon Albert, *Francesc Fuster*, de l'11 de febrer al 13 d'abril de 1336 (56 dies), a qui se satisfan 6, 7 i finalment 12 diners. Del 1335 al 18 d'abril de 1338, comptem 646 jornals de dos fadrins, anomenats *Guillemó* i *Peró*, als quals es lliuren tan sols 3 o 4 diners diaris. Entre les feines assignades destaca el trasllat de les eines al ferrer. Assenyalem, en darrer terme, una dona, N'Alicén, qui va 6 dies a la pedrera, a raó de 3 diners el, jornal.

Durant els anys que tractem, constatem 928 dies treballats per *manobres* i *bastaixos* i 1460 corresponents a *dones*. Quant als primers, cobren entre 6 i 16 diners; aquelles, en canvi, només reben de 3 a 6 diners i àdhuc en algun cas 2. El sistema de contractació era el reclutament diari de personal, segons ho exigissin les necessitats de l'obra. Els dies en què s'observa una major aflluència de gent pertoquen a l'any 1335: en una ocasió comptem 59 dones²³ i en una altra 44 manobres²⁴. Tanmateix, no tots percebien la mateixa suma, per bé que treballessin plegats. La diferència depenia segurament del tipus d'activitat. El grup femení era remunerat, com ja hem vist, en una proporció inferior a la meitat respecte als homes. Això explica que fossin llogades en major quantitat, per a realitzar tasques similars. Entre les feines distingim: paredar, tirar pedres, tallar

---

23. Fol. 4.

24. Fol. 2 v.

arbres, escombrar, pujar terra i ajudar a la pedrera. És curiosa la indicació de la procedència bigordana de tres dones²⁵ i la vinculació de quinze altres amb un tal Pelegrí²⁶.

Sense que se n'especifiqui el nom, coneixem la intervenció d'un *mestre tapiador*, qui, el 10 de maig de 1337, cobra tres dies, a raó de 2 sous, 4 diners per jornada²⁷.

b) Pintors.

Si bé tota l'activitat registrada és de caire constructiu, hom recull paral·lelament, el març de 1337 -del 8 al 22- la labor d'un *mestre pintor* (14 dies) i del seu *fadrí* (15 dies), en una obra concreta: la policromia d'una imatge de Santa Tecla destinada a la Sala Capitular²⁸, a raó de 2 sous i 12 diners, respectivament.

c) Fusters i serradors.

El desembre de 1335, *Pere o Però Comdor* ha efectuat 25 jornals, 19 a 22 diners i els 6 restants a 18 diners. Té com a company de feina *Pere Conill*, qui és anotat 14 dies, a 22 diners. Juntament amb ells es troba *Pere o Però Robert* (macip o ajudant del primer), al llarg de 13 dies a 16 diners. Tots tres es dediquen a fer portes i taules per a la casa de l'obrer. De l'11 de febrer de 1336 al 28 de febrer de 1338 (16 dies, a 20 diners) apareix un altre fuster, anomenat *Ramon*, qui, a més de proporcionar portes, mànecs i una civera, ajusta finestres.

En diversos dies de l'any 1337 (11 de gener, 15 i 22 de febrer, 1 de març, 12 de juliol i 15 de novembre) s'esmenta la presència de *fusters* o *mestres de fusta*, sense reproduir-ne, però, el nom. Cada un d'ells rep 20 diners o 18 per la seva labor, consistent en aplicar mànecs a les escodes i el bastidor a dues serres o a adobar portes.

També s'acut a dos *serradors*, el 16 de desembre de 1335 i el 22 de febrer de 1337. El primer dia, entre dos tallen una post de necla, a raó de 5 diners el cairat, per un total de 5 sous, 6 diners. En l'altre cas, dos mestres serren una biga llarga i després ajuden a l'obra. Se'ls paga 3 sous, 4 diners. Veiem, doncs, que contràriament a la resta d'obriers, rebien pagaments no en relació amb els jornals esmerçats sinó amb el nombre de peces treballades o talls practicats.

---

25. Fol. 4. Aquesta coincidència respon a la fluctuació d'equips d'obriers, que, en aquest cas, venien de la Bigorra (Gascunya).

26. Fol. 8 v.

27. Fol. 56 v.

28. Fol. 49 v.

Setmanalment hom confiava al ferrer el repàs de les eines esmussades per les prolongades operacions de la pedrera. Li eren portades per un fadrí i els renovava la punta o el tall (llusiar i acerar), tasca per a la qual s'adquiria de forma regular acer o ferro. A més de la reparació d'estris, en feia per encàrrec a la seva farga o bé venia directament les que ja tenia en provisió. Quant a les menuderies de ferro (frontisses, panys, claus, golfos, virolles, baldes, forrellats...), s'encomenaven als mateixos ferrers o als manyans (professions no diferenciades a la documentació comentada). Per a identificar-los tan sols se'ls designa *Llorenç* o *Francesc*. Com succeeix amb els serradors perceben quantitats variables d'acord a la xifra d'eines arranades i al grau de dificultat.

e) Proveïdors.

Com ja dèiem més amunt, els *ferrers* proveïen de ferro i acer, alhora que procuraven les eines i materials necessaris per a l'obra. El fuster Comdor obté claus per a les taules de Serdà. Amb certa freqüència, però, el canonge obrer precisa que és ell qui posa el ferro o la calç.

En una ocasió, el picapedrer *Arnau Duran* ven guix i, en una altra, un fuster o serrador dit *Lavança* cinc doblers (peces de fusta). Finalment, *Ramon d'Amius* o *Ornius* forneix materials molt diversos: paper, taules, càntirs, graneres, garbells, canyes...

f) Altres.

En aquest apartat incloem els traginers que transporten pedres amb un animal de bast (el 3 de desembre de 1335, a 4 sous, 1 diner, malla i el 27 d'abril de 1336, a 5 sous, 4 diners)²⁹, establint-se el preu pel número de viatges i pels que curaven els muls. Així, el menestral *Angel* en tracta un afectat de peanya³⁰ i un altre de crostum³¹, per 8 sous i 5 sous, 6 diners, respectivament. El 15 de juny de 1336, a més del guariment s'encarrega de clavar les ferradures (11 sous, 8 diners)³².

Feines (Vegeu esquema 2)

---

29. Fols. 5 v. i 22 v.

30. Fol. 9 v. Aquesta malaltia equina passava de la llengua fins a les potes.

31. Fol. 17 v. El cos de l'animal estava recobert per multitud de crostes.

32. Fol. 26 v.

SALARIS	FICAPEDRERS	FUSTERS	PINTORS
2 s., 6 d.	Ramon Albert		
2 s., 4 d.	Mestre tapiador		
2 s.		Mestre	Mestre
22 d.	Bernat Mulner Arnau Duran Berenguer Moix	Pere Comdor Pere Conill	
20 d.	Ramonet Albert Domingo Aranyó Bernat de Casanova Ramon Desplà Arnau Duran Berenguer Moix Minguet Berenguer Morell Bernat Mulner Bernat d'Osó Ramon de Solà	Ramon	
18 d.	Ramonet Albert Jaume Clergue Pere Porta Berenguer Rosana	Pere Comdor	
16 d.	Jaume Català Jaume Clergue Berenguer Conill Berenguer Morell Ramon Sala Ferrer Sercer Bernat Torreyla	Pere Robert	
15 d.	Arnau Calaf Pere Porta Ramon Sala Ferrer Sercer manobres		
14 d.	Boix Arnau Calaf Jaume Clergue manobres		
13 d.	Berenguer Boix manobres		
12 d.	Boix Arnau Calaf Francesc Fuster Antoni Verdú manobres		fadrí
11 d.	manobres		
10 d.	Boix Pere Rotlan Antoni Verdú manobres		
9 d.	manobres		
8 d.	manobres		
7 d.	Francesc Fuster manobres		
6 d.	Francesc Fuster dones manobres		
5 d.	dones		
4 d.	Guillemó Però dones manobres		
3 d.	N'Aliesén Guillemó Però dones		

ESQUEMA 1: Salaris dels obrers.

Les primeres anotacions, que no determinen ni el mes ni el dia, ens assenyalen aparentment que s'aixequen murs (*paredar*). Es compten 15 picapedrers i 43 manobres, una setmana i 24 picapedrers, 34 manobres i 65 dones, la següent. S'empraren 87 somades (carreres) de pedres fortes. També se'ns parla de l'*alberg de l'obra*, és a dir de la casa ocupada pel canonge obrer. Es fa menció de les privades i de la llar, a la qual s'apliquen 300 rajoles. Per a la cuina s'adquireixen doblers, argila i aresta (?). Aquelles són treballades al mateix alberg i travades amb claus. Simultàniament, hom puja terra mitjançant una corriola de lloguer, per a fer tàpies³³.

El mes de desembre s'observa un detall major: els obrers romanen sense interrupció a la pedrera, on tallen les pedres, per al seu transport posterior. El dia 3, localitzem 16 picapedrers, 18 manobres i 32 dones, xifres que s'aniran mantenint en setmanes successives. A l'alberg s'entra guix (per a adobar els armaris), calç, fusta, claus i quatre fusters fan portes, taules, i reparen l'escala.

Es fa referència igualment al *celler d'Alcover*, les despeses del qual corren a càrrec del sagristà Galceran de Plegamans. El fuster de la vila, Pedrolo, cimenta un cup³⁴ i ven cèrcols per als cups i les bótes. Així mateix, s'arranja un *molí d'oli* (rec, bassa, radial...).

1336

El mes de gener, segueix l'activitat a la *pedrera*, per bé que decreix el número de treballadors, presents fins a mitjan febrer. El 18 d'aquest mes es torna a *paredar* i, a partir del 25, alguns obrers es desplacen a *Alcover*, per a adobar una arcada del *celler*, sota la direcció de Guillem Clergue. El març, s'indica que es fan portar pedres de la pedrera blanca per un traginer, en estar malalt el mul de l'obra. S'assenyala que s'aboca aigua amb atuells de terrissa per a *pavimentar* ("paredar lo pahiment")³⁵. La magra informació que poseim no ens permet d'esbrinar de quin paviment es tracta. Tanmateix, la prolongada intervenció (fins al 7 de juny de 1337) d'un nombre crescut de gent vinculada amb l'extracció d'abundants pedres ens donen una idea de la importància dels treballs. L'expressió esmentada deixa creure que el que s'estava fent era enllosar el terra de la Seu. Però, en quin sector?. A la nau principal, s'estava acabant de cloure el recinte

---

33. Serra Vilarò interpreta la funció d'aquestes tàpies com segueix: "Como los contrafuertes, arbotantes y pináculos, refuerzan el arranque de los arcos, así el vértice de una bóveda apuntada es equilibrado por paredes o tapias que neutralizan el empuje de los arcos" (Op. cit., p. 34).

34. Aquesta operació consistia en planejar els cantells de les dogues amb el ciment o garlopa de més d'un metre de longitud.

35. Fol. 16 v.

coral. L'heràldica ens revela (tant al mur frontal, traslladat ara a ambdós costats del presbiteri, com a la porta conservada a una dependència del claustre) que fou iniciat en temps de l'arquebisbe Ximeno Martínez de Luna (1317-1327). El seu escut es juxtaposa als del canonge obrer Hug de Cervelló (1319-1334, ja citat al principi), del paborde i abat de Foix Jofre Cruilles (1310-1323) -un camp sembrat de creus gregues- i del degà Guerau de Rocabertí (1317-1321) -tres pals amb rocs-. Aquesta zona degué realitzar-se, per tant, entre el 1317 i el 1327. La primera capella exterior, a la banda de l'Epístola, la de l'Assumpta, mostra altres cinc variants d'escuts: una caldera (figura parlant del succentor Berenguer de Calders -1312-1325-); un camper quarterejat en creu, amb el primer i el quart quarters amb pals i els restants amb faixes ondulants; dues vegades un mont arborat (de l'ardiaca major Arnau de Montoliu -1322-1327-, sobre la façana de la casa del qual, al pla de la Seu, també és visible, o del sagristà Guillem de Montoliu, antecessor de Guillem de Plegamans); un gall (de Ramon Galvany?, conegut com a canonge a partir del 1300 i com a succentor del 1330 al 1347) i un darrer mig esborrat (au?). A la capella contigua, dedicada a Santa Llúcia, distingim dos blasons, que en flanquegen un tercer desfigurat; un griu rampant, corresponent tal vegada a Jaume Guiu, qui assolí el càrrec de precentor o xantre el 1339 fins al seu traspàs el 1350 i un lleó rampant envoltat per una bordura denticulada. Tenint en compte que trobem esmentat aquest últim canonge al *Llibre de l'Obra*, al foli 36 v., l'any 1336, seria fàcil de suposar doncs, que el segon pany de paret del reracor situat entre els pilars fos bastit més tard (1330-1335?). Quant al púlpit que mira cap a l'altar major, en aquest mateix costat, duu les armes de l'arquebisbe Joan d'Aragó (1327-1334), la Tau del Capítol, el distintiu del prelat Arnau Sescomes (1334-1346), sobremuntant el de l'obrer Guillemó d'Anglesola (1346-49)³⁶. Tot i que l'obrer Dalmau de Rocabertí, el qual és situat per Sanç Capdevila els anys 1336-1338³⁷, encara que ja el trobem citat ocupant aquell càrrec el 1335, no queda identificat al perímetre del cor, hom pot conjecturar que el paviment referit sigui el del seu interior, el dels peus de l'església o de les naus laterals³⁸. Com a curiositat, consignem que entre les marques de picapedrer descobertes a les lloses, hi figura precisament un roc, la flor de lis (element constitutiu de l'escut del patriarca, fill del rei Jaume II) i la Tau tarragonina, força excavats i la darrera amb els extrems amb forma de cuny.

La hipòtesi apuntada quedaria reforçada per la diversitat de pedreres explotades (5 o 6), la qual cosa serviria per a solucionar el dibuix de les sanefes de l'enllosat, on són visibles pedres de composició i colors variats (ocre, negre, gris, blanc i vermellós). Serra Vilaró, en canvi, cregué que les pedres es

---

36. L'ambó de l'Evangeli, en canvi, només exhibeix l'escut d'Hug de Cervelló i la tau catedralícia.

37. Vegeu op. cit., p. 8.

38. Encara podria correspondre a la capella dels Rocabertí que s'adaptà al cap de la Sala Capitular.

“Además, se terminó la cubierta: La bóveda gótica consiste en una armazón de arcos o nervios de piedra que soportan la ligera plementaría. Sobre la misma, en el exterior, quedaban enjutas que precisaba rellenar con cacharros, tierra o piedra pómez para allanar la cubierta. En las bóvedas de nuestra catedral se estaba enjutando en el año 1335, como sabemos por el libro que nos ocupa. (...)

A lo que hoy damos el nombre de tejado de una construcción, debido a las tejas que la cubren, entonces se le daba el nombre de terrado “terrat”, debido a que los edificios eran cubiertos de tierra, sobre la cual, según las posibilidades, las losas suplían las tejas, que aun no eran utilizadas”³⁹.

El comentari d'aquest autor no pot ser aprovat si considerem que entre els pagaments no es registren ni compres de terra, senalles, terrissa, ni, per altra banda, de corrioles i sogues. Tampoc quedaria explicada la utilització de pedres de diferent naturalesa. Així mateix, en tot edifici medieval la darrera etapa consistia lògicament en revestir el sòl (fins llavors de terra batuda) amb llambordes i no pas en cobrir-lo. També resulta estranya la confusió de termes, paviment per terrat, quan s'especifica per contra que s'adoba el terrat de la sala de la Torre (del Paborde?)⁴⁰. Amb tants dies de treball, en un lloc o altre s'haurien introduït les paraules “terrat” “teulada” o “pujar”, entre altres. Ultra això, mai no es parla de lloses, sino de pedres, pel fet que posseïen un gruix respectable, tal com va poder-se comprovar durant el procés de desmuntatge del cadirat de cor (vegeu foto adjunta).

El 16 de març, Ramon d'Arnius ha fet ensostrar una dependència propera al *graner* de l'obra, amb un encanyissat lligat amb fil d'espart. El 29, es col.loquen portes als estables.

El 6 d'abril, hom trasllada una pedra marbre des de la plaça (de la Peixateria?) per a fer-ne un *salpasser* (pica?), que es disposa a la *llotja* ⁴¹. El 13, es lloga un ase, en estar “enclavat”⁴² el mul de l'obra per a extreure pedres de la pedrera de Na Cluïll. De la mateixa manera, el 27 es paga un traginer, perquè l'obrer estava utilitzant l'animal.

Al maig l'única nota d'interès es dona el dia 25, en què es porten pedres de la “pedrera dolç” per a construir un arc a l'obreria.

---

39. Vegeu op. cit., p. 33.

40. Fol. 51 v.

41. La *llotja* era una edificació provisional que albergava els obrers durant les obres d'un gran monument. Devia servir per a guardar-hi les eines i el material i treballar-hi a resguard, els dies més freds o quan plovia.

42. Quan un o més claus de ferradura havien entrat dins la carn, hom deia que l'animal era enclavat o bé que tenia una enclavadura.

El 8 de juny hom segueix pavimentant. El 15, la pedra emprada per a paredar es fa venir de l'olivar d'en Clueyla. Allí s'aixeca una *barraca* coberta amb cabirons. S'esmenta novament el graner de l'obra, on es posa un forrellat i un pany.

A partir del juliol s'observa una disminució del conjunt de manobres i dones actius a la pedrera. Fins a finals de novembre només sabem que es tallen pedres i es transporten a l'obra. El 30, dos homes trossegen arbres adquirits a l'horta, que són retirats per deu bastaixos (per a escalfar-se?).

El 28 de desembre es fan portar altres arbres, junt amb una biga, del *pontarró de Sant Pere*⁴³. Es col·loca una baula o picaporta a un *portal de l'alberg* de l'obra. També s'adquireix tegell⁴⁴ i fusta, per a reparar-ne un porxo.

1337

El gener torna a incrementar-se la quantitat d'ajudants dels picapedrers i de la mà d'obra femenina, que baixa, però, durant la resta del any.

El 22 de febrer, després d'una compra de fusta, dos serradors tallen una biga que es trobava a l'església. El 8 de març hom prossegueix la labor del paviment. Per altra banda, el pintor i el seu ajudant comencen a policromar una imatge de Santa Tecla, per al Capítol, sobre la qual es clava una barra de ferro. El 22 la feina de treure fusta d'aquella sala ascendeix a 5 sous, 6 diners. Devia tractar-se, sens dubte, dels cairats i taulons de les bastides emprades en la transformació de l'Aula Capitular. Cal recordar aquí que Joan d'Aragó, el 17 de setembre de 1330, donà llicència al paborde Guerau de Rocabertí (1322-1341) i a la seva germana Gueraua, vídua de Guerau Alemany i senyora de Guimerà, per a edificar en aquell indret una capella posada sota la invocació del Corpus Christi, amb dret a ser-hi enterrats i amb la condició de dotar una capellania i de fer-hi cremar una llàntia nit i dia⁴⁵. Mentrestant, fins a arribar a finals de mes, els picapedrers treballen a la pedra.

El 12 d'abril, se'ns expressa altre cop que s'està enllosant. Observem una compra de claus i de fusta de melis, per a fer regles destinats als mestres de la llotja i portes per a una finestra de la cambra de la torre (del Paborde?). Serví així mateix per a reparar-ne el terrat de la sala.

El 3 de maig registrem l'adquisició de sogues, per tal de fer pujar aigua i terra damunt l'església. Hem d'afegir-hi la sorra necessària per a aixecar-hi

---

43. Es tractava d'un arc que creuava el carrer del mateix nom (avui de Sant Pere i Estubes), tocant al de Cuirateries. Vegeu SALVAT i BOVE, Juan: *Tarragona antiga y moderna a través de su nomenclatura urbana (siglos XIII al XIX)*, Tarragona, 1981 (2a. edició facsímil), pp. 216-217.

44. Peça de fusta curta que, disposada perpendicularment a les bigues, serveix per a sostenir una teulada.

45. Vegeu Sanç Capdevila, op. cit., p. 87.

tàpies. El dia 10 s'especifica que un mestre tapiador ha estat ocupat tres jorn⁴⁶. El 17 s'efectuen compres de calç i pedra procedent del torrent de Canyelles. El 24 se'n informa que la calç prové del mas de la Pineda. El 31 consten altres càrregues de blocs d'aquella pedrera. El 7 de juny hom continua empedrant l'església i es fa venir més material de la pedrera de la Torre, igual que el 14, el 21 i el 28 -en aquests dos darrers dies, es recorre també a la del torrent de Canyelles- i el 5, 12, 19 i 26 de juliol.

El 3 d'agost s'assenyala el transport efectuat per dos animals. En canvi el 9 tan sols se n'esmenta un, com el 16, en què la pedra prové de la Torre. Aquell dia s'adoba una pica de safareig. El 16 i 30 es comptabilitza la feina de la pedrera de la Torre, mentre que el 23 hom pareda i transporta arena i pedres.

El 6 de setembre localitzem una notícia força interessant: tres homes retiren les pedres extretes del mur de la banda de l'Epístola, al prebisteri, per a agençar-hi el "monument del senyor Patriarche" (tomba de Joan d'Aragó dins l'arcosoli situat sota la relíquia de Santa Tecla)⁴⁷ i les col.loquen prop de la porta de les fonts baptismals (al carrer?). L'antic baptisteri ocupava el lloc de l'actual capella de la patrona de la ciutat i s'hi obria una porta per a l'accés de la població de la part alta. Tanmateix, Serra Vilaró interpreta que es fa al·lusió a la capella de les Onze Mil Verges, construïda durant la prelatura d'Arnau Sescomes⁴⁸, quan, en realitat, encara no s'havia pensat en traslladar-hi la pica de batejar. El dia 20 hom porta fusta a la pedrera de la Torre a fi de muntar una bastida (plataforma feta amb taulons a una certa alçada, per a picar una pedra molt elevada o crear una tasconera en un dau enlairat). També s'indica que s'adobes unes tancadures o panys. El 27 hom reprèn l'extracció de pedres de la Torre del Paborde, feina que es repeteix al llarg de tot l'any. El 15 de novembre, un mestre fuster, degut a les inclemències del temps, arranja portes i realitza dos bastidors de serra a l'interior de la llotja. El segon semestre hem comprovat en general una notable minva del número de picapedrers (6 o 7) i la rara presència de manobres i dones.

1338

En aquest darrer any, del gener a l'abril, tan sols s'informa de la feina a la pedrera de la Torre i de les obligades col.laboracions del ferrer.

El 24 de gener, 12 bastaixos traslladen a coll, des d'allí, una pedra que ha de servir de lllindar de la porta de "l'esgleya de les fons"⁴⁹.

---

46. Serra Vilaró ens recorda: "Sobre el transepto (en realitat, el presbiteri) de la Catedral se conservan aún estas tapias. Sus medidas son 2'40 m. de alto por 6'12 m. en su extensión y 0'57 m. de espesor" (op. cit., p. 35).

47. Fol. 65.

48. Op. cit., pp. 25-26.

49. Fol. 80. Vegeu el 6 de setembre de 1337.

El 28 de febrer el fuster Ramon repara finestres i emmanega eines. El 21 de març sabem que s'adquireixen dos cànirs per a abocar aigua i un parell de senalles grans per a la calç, a fi d'adobar un terrat de la casa de l'obra.

Entre les activitats del *ferrer* s'usen les paraules "locesar" i "acerar". En desgastar-se regularment els estris dels picapedrers es duïen cada setmana al ferrer, per tal que els renovés la punta o el tall, escalfant-los prèviament o en fred⁵⁰. En altres casos se'ls enduria la superfície (per cementació), aconseguint un bon tremp, en arroentat-los i refredar-los sobtadament en aigua. Es detallen els diferents passos amb els verbs: escalfar, amollir i batre. L'artesà no tan sols es dedicava a arranjar sinó que, a més, forjava els ferraments que li eren encarregats.

A l'explotació de les *pedreres* se seguien la trencada: fer la tasconera (canal en forma de V), ferrer (introduir falques i tascons al seu interior) i picar amb el mall; l'estovat o palanqueig: fer moure la pedra amb el perpal o barra d'acer i el desplaçament, fent lliscar els blocs sobre bigues o corrons. Dins les operacions de talla en primer lloc es desbastava amb l'escoda, a fi de treure el materior sobrant per a la mida que hom desitgés donar a la peça. Els trossos o esquerdes s'empraven com a reble o als paredats. Després es picaven les cares i es marcaven els caires⁵¹.

Quant als *fusters*, al llarg dels anys estudiats, es limiten a tasques menors, com finestres o portes o a auxiliar els picapedrers, en el cas de la construcció d'una barraca o d'una bastida.

Materials.

1. De construcció.

Començarem amb la *pedra*, de la qual no es concreta mai el tipus ni les mides, encara que suposem que serien aplanades (amb un gruix de gairebé un pam)⁵² i calcàries (a vegades, amb presència de fòssils) i de diferents tonalitats. Els comptes es refereixen al seu transport a coll, amb baiard o civera o amb animals de bast: muls i ases. El cost de treball de talla era satisfet als picapedrers qui, al seu torn, devien pagar el dret d'explotació als propietaris de les pedreres.

---

50. Hi havia qui tenia habilitat suficient per a llusiar en fred, com en el cas de les escodes, servint-se del mall i de la maceta, com a la enclusa i martell, respectivament.

51. La primera cara en ser treballada s'anomena parament. Per a aprofundir en el coneixement de l'activitat dels picapedrers, vegeu MARTIN, Fèlix, *Els picapedrers i la indústria de la pedra a la Floresta.*, Barcelona, 1981.

52. A l'enllosat de l'església, les peces posseeixen dimensions variables: les més grans 60x40 cm. i les petites 24x34 cm. distingint-se'n d'altres, per exemple, de 34x45 cm. o de 40x40 cm.

RELACIO D'OBRERS	1335	1336	1337	1338	TOTAL
Ramon Albert	65	265	266	89	705
Berenguer Moix	39	259	277	77	652
Guillemó Peró	25	252	282	87	646
Antoni Verdú	41	249	281	74	645
Berenguer Morell	--	185	237	83	505
Jaume Clergue	37	118	190	87	432
Mínguet	--	27	262	88	377
Ramon Desplà	42	219	103	--	364
Ramonet Albert	19	222	80	--	321
Ferrer Sercer	--	192	96	--	298
Bernat Osó	42	244	--	--	286
Jaume Català	42	241	--	--	283
Arnau Duran	36	184	42	--	262
Domingo Aranyó	41	173	--	--	214
Ramon Mulner	43	118	--	--	161
Ramon Solà	--	111	--	--	111
Bernat Torreyla	39	69	--	--	108
Pere Porta	35	56	--	--	91
Roig	14	73	--	--	87
Pere Rotlan	--	--	8	71	79
Francesc Fuster	--	56	--	--	56
Boix	--	48	--	--	48
Arnau Calaf	--	36	--	--	36
Bernat de Casanova	34	--	--	--	34
Pere Comdor	25	--	--	--	25
Berenguer Rosana	20	--	--	--	20
Ramon	--	14	--	2	16
Fadrí del pintor	--	--	15	--	15
Mestre Pintor	--	--	14	--	14
Pere Conill	14	--	--	--	14
Pere Robert	13	--	--	--	13
N'Alicsén	6	--	--	--	6
Berenguer Conill	--	6	--	--	6
Puig	6	--	--	--	6
Ramon de Solà	--	5	--	--	5
Berenguer	--	4	--	--	4

ESQUEMA 2: Quantitat de dies treballats

L'any 1335 es porten a l'obra 77 pedres i es realitzen 87 carreres⁵³, a raó de 3 malles per carrera. Al foli 2 v. s'indica que són "forts", és a dir de duresa superior a la normal. L'any següent el material traginat ascendeix a 265 pedres i 43 carreres, a raó d'un diner per carrera (des del torrent de Canyelles o des de la pedrera de Na Cluïlla). Per al dovellatge i rebranques d'un arc de la casa de l'obra⁵⁴ s'adquireixen 63 pedres de la pedrera "dolç"⁵⁵ a 6 diners la unitat. El 4 d'abril es fa venir un bloc de marbre de la plaça.

En relació amb aquesta darrera nota s'escau de comentar un albarà dels pagaments efectuats a l'escultor Pere de Guines d'Artois, per al sepulcre del rei Alfons III el Benigne i la seva muller Elionor de Castella, al convent de Framenors de Lleida (17 de novembre de 1340), en què s'encarrega a l'esmentat artista que obtingui marbre per a la pica, lleons i imatges de les tombes de diversos albergs situats a la Peixateria de Tarragona, prop de la plaça de l'Oli. Es determina que caldrà reforçar-ne els arcs i fonaments⁵⁶. Encara que no es precisi amb exactitud és fàcil d'entendre que s'aprofità una peça de les restes romanes compreses dins el nucli urbà medieval.

El 1337 es fan venir 23 pedres, a raó d'un diner per element, llevat d'un que, per les seves dimensions especials, és dut per bastaixos des de la pedrera de la Torre del preu de 12 diners i 857 somades, a 3 malles per carrera, si procedeixen d'aquella i a 4 diners (més del doble), si ho fan des del torrent de Canyelles.

Pel que fa a l'últim any, detectem 81 carreres, a menys d'un diner, a excepció d'una a 3 malles i 160 somades de la pedrera de la Torre, a 1 diner per trajecte.

Un capítol força interessant és el de les *pedreres*. (Vegeu ESQUEMA 3). Comprovem que la més citada és la de la *Torre del Paborde*⁵⁷, emplaçada al peu de la muralla, segurament a l'indret de l'actual amfiteatre on se celebren els festivals d'estiu. Degut a la seva proximitat respecte a la Seu⁵⁸ el transport resultava el més barat. Pel que fa a l'*olivar de Na Cluïlla*, si seguim el mateix

---

53. A les anotacions de material, consta pedra o carrera. En el primer cas, hom fa al·lusió als blocs o llambordes, mentre que en el segon el pagament va referit al recorregut (tant a coll, amb baiard com amb animal de càrrega), entenent-se que hom podia traslladar alhora més d'una pedra (de mides inferiors), del tipus observable, per exemple, als frisos decoratius longitudinals i transversals.

54. Fol. 24 v.

55. La pedra dolça és la de molt bona qualitat i d'excel·lents condicions per a ser obrada (motllurada).

56. Vegeu la transcripció del document a J. Serra Vilaró, op. cit., pp.27-29 i el comentari sobre la Peixateria vella a J. Salvat y Bové, op. cit., pp.321-323.

57. Avui de l'Arquebisbe. Construïda sobre la base d'una antiga torre romana, fou reformada precisament al segle XIV. Vegeu-ne una reparació al fol. 51 v.

58. Cal destacar que hom passava pel portal de Predicadors, que dominava l'actual baixada del Roser (a l'alçada de la plaça de Sant Joan) i connectava l'interior de la ciutat amb el convent d'extramurs pertanyent a l'orde de Sant Domènec. Aquest pas veié la seva llum disminuïda el 1368 i fou definitivament tapiat a finals de segle XVII. Vegeu J. Salvat y Bové, op. cit., pp. 115-117.

raonament, no podia trobar-se gaire allunyat del punt anterior, per l'equivalència dels preus. La pedrera *Blanca* ha estat identificada per J. Serra Vilaró com la que proveïa pedra de llisós o arenosa, com l'emprada a la façana i al campanar de la Catedral⁵⁹. Tanmateix, no en coneixem la localització. El *torrent de Canyelles* devia estendre's a la part inferior del recinte fortificat, tocant a l'antic camí del torrent, adés com d'en Canyelles (nom del propietari de les terres)⁶⁰. La diferència del cost d'una somada és aquí realment notable (dues vegades i mitja més que a la Torre del Paborde). Per altra banda, no apareix cap viatge sense l'ús d'animal (85 somades) per a salvar-ne la separació de la Catedral. La pedrera més distant seria, potser, la *Dolç*, on s'encarregaren els carreus per a un arc de l'obreria, per bé que hem de subratllar que el trasllat el feren homes, perquè estava malalt el mul de l'obra, la qual cosa l'encarf. Finalment, dos dies hom adquireix somades d'*esquerdes* o trossos de pedra molt petits, a raó de 4 o 6 diners per viatge.

Per a l'elaboració, de l'argamassa o per a tapiar són anotades compres de *sorra* (97 somades, l'any 1337, a 3 o 4 diners cada una, per a les tàpies de damunt l'església), *argila* (8 somades, a 5 diners la unitat) i *calç* (251 quarteres, distribuïdes del 1335 al 1337, de 8 a 14 diners la quartera o 3 la somada portada del mas de la Pineda⁶¹). L'any 1335 consta com a proveïdor de la darrera Guillem Clergue, probablement germà de Jaume i fill de l'anterior mestre d'obres homònim. S'obté també *guix* per a reparar el Capítol. A la llar de l'alberg de l'obra són posades 300 *rajoles*, que costen 4 sous, 10 diners el centenar.

Pedreres	Unitats	Preus
Blanca	1 pedra/somada	3 d.
Dolç	1 “	6 d.
Torre del Paborde	1 “ 1 “ (de grans mides) 1 somada	1 d. 12 d. 3 m.
Olivar de Na Cluilla	1 pedra	1 d.
Torrent de Canyelles	1 somada	4 d.

ESQUEMA 3: Taula en què figuren els preus del transport des de les diferents pedreres.

59. Vegeu op. cit., pp. 18 i 31.

60. Vegeu J. Salvat y Bové, op. cit., pp. 433-434.

61. Corresponia al paborde la percepció del delme dels masos de la Pineda. Vegeu fol. 67.

2. De fuster.

El 28 de desembre de 1336 es fan portar 6 arbres del pontarró de Sant Pere, a 5 sous l'arbre i una biga (2 sous). El 9 de gener següent, dos lledoners, el cost dels quals és de 5 sous, són comprats per a fer-ne mànecs d'escoda.

Les adquisicions de fusta serrada que descobrim són: 5 fusts doblers, a 24 sous la unitat (d'en Lavança, fuster?); taules per 15 diners, dutes des de fora vila per Ramon d'Arnius; 4 cabirons per a la barraca de le pedrera; tegell i altra fusta per a reparar un porxo de l'obra (12 sous); 6 fulles de pi o melis, per a transformar-les en regles per als mestres de la llotja i per a una finestra de la cambra de la torre, a 2 sous, 4 diners cada una i un cairat, junt amb cinc llistons (de terç i de quart), per adobar, entre altres coses, l'escala de la casa de l'obra (20 sous, 8 diners).

Entre les peces de ferro necessàries per a travar la fusta o per a poder tancar portes i finestres, citem claus sagetials (38 lliures, a 7 diners per lliura) i d'altres més grossos (392, a raó de 8 o 5 per 1 diner), panys amb les seves claus o una baula (a 14 diners)⁶².

3. De pintura.

Tan sols ens consta el material utilitzat per un mestre pintor anònim i el seu fadrí, el març de 1337, a fi de policromar una imatge de Santa Tecla (adquirida per 55 sous) destinada al Capítol, de la qual desconeixem si era de pedra o fusta. Per a aquesta feina hom compra: aiguacuit, guix, ous, colors (verd fosc i plom) i or (5 sous). L'aiguacuit (cola de procedència animal, obtinguda per ebullició de cartílags i despulles d'escorxadors de vedella o bou) i el guix eren emprats per a la preparació del suport. La tècnica pictòrica aplicada era la del tremp, en què els pigments es barrejaven en una emulsió (aigua amb rovell d'ou). Els dos colors indicats devien ser el verdet o acetat bàsic de coure (per al mantell)⁶³ i el blanc de plom, carbonat bàsic d'aquest metall (per a les carnacions?). Se n'hi sumarien d'altres no expressats sobre el daurat⁶⁴. S'adquireix

---

62. Virolla o anella.

63. El "verd escur" figura igualment entre els pigments adquirits, el juny de 1316, per a la decoració dels sostres del Castell reial de Tarragona. El seu cost era de 3 sous, 6 diners la lliura. Vegeu les nostres tesis doctorals: COMPANYS i FARRARONS, Isabel: *Embigats gòtico-mudèixars catalans: Problemes generals. El Barcelonès*. p. 208 i MONTARDIT i BOFARULL, Núria: *Embigats gòtico-mudèixars a les comarques catalanes (exceptuant el Barcelonès): Anàlisi i Documentació*, pp. 1546 i 1649. Encara inèdites, foren llegides el 4 de setembre de 1987.

64. Al mateix document citat a la nota precedent, hom descobreix tres compres de pans d'or, a 19 sous la lliura. Bassant-nos en aquest preu, a la Catedral s'haurien adquirit uns 100 gr. Vegeu I. Companys, op. cit., 209 i N. Montardit, op. cit., pp.1495 i 1517-1518.

també sèu (per al treball nocturn?) i cerres⁶⁵, per als pinzells. La decoració de l'escultura s'enllestí en 14 dies.

4. Metalls.

L'acer era imprescindible per a la confecció de les eines dels picapedrers (escodes, tallants i capmartells) i per al seu manteniment (pics, escodes i capmartells), així com per als claus y panys de les portes. Del 3 de desembre de 1335 al 18 d'abril de 1338 se'n compren 860 lliures (amb una freqüència pràcticament setmanal), a raó de 6 a 14 diners per lliura. El proveïdor és el mateix ferrer o bé l'administrador de l'obra, sense que això impliqui variacions del cost. En una ocasió⁶⁶ una nota ens assabenta que un quintar resultava més econòmic (6 diners) enfront de la venda al detall (8 diners). Excepcionalment, l'1 de febrer de 1337, es fa venir de Lleida.

El ferro és obtingut directament del ferrer o, de nou, a través de l'administrador, al llarg del 1337 (231 lliures, a raó de 4, 5 o 7 diners la lliura), per a les eines (escodes, tallants, molls i altres ferraments) i per a llussar-les. Dues vegades se'ns diu que s'aprofiten peces usades o trencades, per a la seva fosa posterior i conversió en altres: barres, tascons, escodes. A fi de col·locar-la damunt la imatge de Santa Tecla (suspensió d'una llàntia?), hom paga una verga de ferro (2 sous, 2 diners, malla), el 15 de març de 1337.

Eines.

Els comptes fan menció de diverses eines, emprades sobretot pels picapedrers, a la pedrera, a l'obra o bé a l'interior de la llotja: *càvecs* (a 4 sous, 6 diners), *escarpres* (a 4 diners), *maçoles*, *molls* (a 7 diners), *escodes* (a 5 sous, 4 diners o a 8 sous, 10 diners), segons el format⁶⁷, *destral* (4 sous), "*esconich*" (7, a 3 sous, 5 diners)⁶⁸, *martells*, *capmartells* (un d'ells d'en Company), *maces* (una de 60 lliures de pes a 25 sous, feta amb ferro de Girona i una latra de 3 sous, per a l'ús d'un tal Rebacé), *tascons* (segons el pes: de 2 lliures a 1 sou, 2 diners i de 6 lliures a 3 sous, 6 diners).

Per a contenir l'aigua i per a transportar-la hom fa servir peces de terrissa: *càntirs* grans i petits (de 5 i 3 diners, respectivament), per a amarrar l'argamassa del paviment o construir les tàpies o *sellons* (un de Ramon d'Arnius) o recipients de fusta: un *poal* per al safareig de l'obreria (4 sous, 6 diners (també podia ser

---

65. Fol. 49 v.

66. Fol. 60.

67. Tres procedeixen d'en Company, Ferrer?.

68. Fol. 83.

metàl·lic) i *portadores*. La sorra i la calç eren dutes amb *sacs* (a 3 sous, 6 diners), *sàrries* (7 diners) i *senalles* (a 9 o 11 diners la dotzena). Per a pujar el material a la coberta o per obrir i tancar les finestres hom recorria a *cordes* (18 diners), *sogues* i *trunyelles* (1 sou, 4 diners), que es feien lliscar mitjançant *corrioles* ⁶⁹.

Transport.

En darrer lloc, hem de referir-nos al *mul* de l'obra, pel qual s'abonaren 500 sous i al lloguer d'un ase (a 2 sous, 2 diners, malla per dia).

Conclusions

L'estudi detallat dels comptes tocants als treballs empresos a la Seu tarragonina, els anys 1335-1338, ens ha permès de conèixer la identitat de 35 obrers i els seus salaris, a més dels d'altres que han romàs en l'anonimat, així com els dies esmerçats. Comprovem la continuïtat d'una mateixa feina, no per poc vistosa menys important, com és la pavimentació de l'esglèsia. En aquesta darrera etapa constructiva es posen en connexió les activitats de les pedreres amb els transports i les tasques efectuades in situ o a la llotja.

En resseguir el conjunt d'anotacions se'ns apunten altres indrets: la casa de l'obreria, la torre del Paborde, el celler i el moli d'oli d'Alcover, el mas de la Pineda, el pontarró de Sant Pere, junt amb diversos emplaçaments i obres concretes de la Catedral: el monument del Patriarca Joan d'Aragó, la modificació de l'aula capitular i el baptisteri.

Davant la migradesa informativa ens hem decidit per aplegar les eines i materials emprats, fixant-nos en els tipus i preus, labor que sempre pot ser útil en acostar-se a la documentació de qualsevol edifici de la mateixa cronologia.

---

69. El 1335, se'n lloga una per 5 diners.

En aquesta fotografia presa durant el desmuntatge de part del cadirat de cor i del trasllat de les tombes al presbiteri (1965), pot apreciar-se el gruix de l'enllosat (Arxiu Alejandro Ferrant).

